

Poós Zoltán

Gyöngédség-projektum*

„Saját árnyékom ugrom át” – írta az Európa szellemi égtájain otthonosan mozgó Térey János *Nagypénteki beszéd* című versében. Nagy utat tett meg, míg saját árnyékát átugorva innen, a Kétmalom utcai szülői házból, a sztálingrádi hőmezőket érintve eljutott az izlandi vulkán koromfekete árnyékáig, majd az annál is feketébb 2019-es évig.

Érdekes, hogy bár mindketten éltünk Debrecenben, János itt is született, mégis úgy mond közös Debrecenünk, bár először ebben a városban, az IPK-ban voltunk egy légtérben, 1988-ban, egy koncerten, de akkor még nem ismertük egymást. Ha össze is akadunk ott, akkor sem tudtuk volna, hogy két évvel később ugyanannál a kiadónál, a Cserépfalvinál jelenik meg mindkettőnk első könyve. Megvolt a magunk cívisvárosa. Ami nekem a Trombitás vagy a Blaháné utca, az neki a Kétmalom. Csak legyintett volna, ha ezt mondom: Térey első osztályú, minőséget szavatoló költészetében hol militáns karakterjegyek tűnnek fel, hol derűs, mediterrán kiegyensúlyozottság lesz úrrá, hol a populáris kultúrára tett utalások teljesítik ki líráját, amely már a második kötetével, *A természetes arroganciával* új irányba állította a kortárs irodalmat. Minderre talán csak ennyit mondott volna: Jól van, Zolikám, és hol lesznek a mozgatószerszámok? Csak mondd a magadét, de vajon az este *lávjosítható* lesz?

Megismerkedésünk után úgy cirka tíz évig szinte minden nap találkoztunk, és utána is sűrűn, sokszor előbb hallottam egy-egy sorát, mielőtt azokat versekbe, drámákba applikálta volna. Minden megszólalása nyomdakész volt, akkor is, ha a kortárs magyar dráma helyzetéről, az építészetéről vagy a *The Cure Kiss Me, Kiss Me, Kiss Me* című lemezéről nyilatkozott. Sokszor szó szerint azt olvastam vissza egy-egy drámájában, vagy prózaszövegében, amit lazán odavetett a Menza étterem teraszán. *Természetes* volt a kivételes intellektusa, az imponáló műveltsége, a választékos nyelve – és elbízta magam, azt hittem, majd mindig élő egyenes adásban *történik meg* az irodalom. Aztán jött 2019 nyara. És erre is csak legyintene, és idézné Döglégy Zolee-t: Zolikám, *mindenki vartyog, hogy kultúra, meg hiphop...*

Gond nélkül applikálta szövegeibe a Music Television-ből ismert megszólalásokat, később, a *Kazamatákba*, *A Nibelung-lakóparkba* a gangsta rap toposzáit. A kihívóan virtuóz és sokszínű könyveiben megtaláljuk a katasztrófák iránti kíváncsiságot és a derűs életigenlést is. Univerzális világ ez, poétikai labirintusában egy-egy éles kanyar után hol Újlipótvárosba érkezünk, onnan Debrecenbe, a Kétmalom utcába, aztán Rómába, a Svábhegyre vagy éppen Barcelonába. Ez a szokatlan költői topográfia megmutatja, hogy milyen otthonosan mozog az antik világában, a 20. századi irodalomban és a popkultúra univerzumában is. Verseibe nem egyszer szőtt antik lírai mintázatokat, úgy, hogy közben a szövegek finoman feleseltek akár József Attila munkáslírájára vagy Lana Del Rey barokk popjára. Elemi igazságérzete akkor is megszólalt, amikor protokoll helyzetben volt, vagy ha éppen szülővárosa pusztuló

* Elhangzott Térey János szülőházánál 2022. szeptember 14-én.

épületeiért emelt szót. Olyannyira zavarta az irodalom képmutatása, hogy kétségeit beleszótta a *Káli holtakba* is.

„A basszus bele az arcodba, haver, melyik oldalon harcolsz ma?” – akasztaná meg az átszellemült szónoklatot.

Eszelős kíváncsisággal vetette rá magát a kortárs irodalomra, lelkiismeretesen olvasta a fiatal írók munkáit, kiterjedt levelezést folytatott. Egyszemélyes irodalmi intézmény volt. Bármikor, bármilyen testhelyzetben tudott verset írni, a napi rutin gyakorlatai és az egészségügyi sétái is irodalommal némesültek, gazdag életműve hatalmas írói fegyveremről és elhivatottságról árulkodik. Harminc éves, amikor elkészült egyik fő műve, az Anyegin-strófákban írott verses regénye, a *Paulus*. És persze szinte mindenhez fűz személyes emlék is... Ha a *Paulusról* van szó, akkor az is eszembe jut, hogy én adtam neki azt az özőnvíz előtti laptopot, amin a mű megszületett. És azóta sem találkoztam senkivel, aki nemcsak a Magyar Televízióban leadott sorozatok és tévéjátékok szereposztásait visszamondta, de a Táncdalfesztivál '81 kislemezeit is tételesen fel tudta sorolni. Közös volt a gyerekkorunk, pedig nem is tudtunk egymásról. És hányan érezhettek ugyanígy, amikor elolvasták a *Boldogh-ház*, *Kétmalom utcát*, vagy amikor arról írt, hogy milyen volt a Depeche Mode-, a Cure- vagy a Mission-koncert... Jánosnak is volt generációs tudata, nem véletlenül gondolkodott irodalmi társaságokban, akkor is, ha valójában csak a paródia felől közelített a nemzedéki ügymenetekhez.

Nemcsak a költészet illatos kertjében dolgozott, drámát, prózát, kritikákat, tanulmányokat és dalszövegeket is írt, izgalmasak az építészetről, a közállapotokról megfogalmazott gondolatai. Szinte minden megszólalásában volt valami meglepő, valami meglepően merész. Nemcsak a nyelvben létezés méltósága, de annak méltánytalanságai is foglalkoztatták. Amikor arra kapott felkérést, hogy a Test Department ipusztrialis zenekar koncertjéről írjon a VOLT magazinba – ez volt a *Durvítók a Ligetben* –, nos, az is vers lett. Írásait grandiózus tömeghatás jellemzi, a bölcseleti felépítmények mellett ugyanúgy izgatta a másik véglet, a pop minimalizmusa. Megvetette a popot, de állandóan hivatkozott rá, hivatkozott azokra, akikkel, *előről-hátulról megtörtént a pop*.

Írásművészetét a lázadó radikalizmus, a bámulatos formakészség és a hagyománnyal folytatott tisztelettel és tiszteletlen párbeszéd jellemezte. Ennek a radikalizmusnak nem lehetett más célja, mint a lehetetlen feltérképezése. Nem érdekelt, hogy hány színészt bír el a színpad, hogy a néző hány percet bír ki a nézőtérre vagy a Sziklakórház zegzugaiban, saját igazsága érdekelt, ennek az igazságnak a totális képviselése.

Az *Asztalízene* egyik visszatérő motívuma Győző belépője, mely szerint „Tavaly mindenki meghalt. / Mindenki, aki dísz volt a fenyőfán.” Térey János három éve, 2019-ben hunyt el. Drámáinak központi eleme az elmúlás, a pusztulás, viszont e látszólag könnyed társalgási színműben minden afféle *fancy* fénytörést kap. A White Box étterem mértani közepébe helyez egy erősen fénylő csillárt, ami olyan, mint egy vállatolámpa. Nemcsak arra kíváncsi, hogy mit rendelnek a szereplők a luxusétterem étlapjáról, hanem arra is, hogy mi valósult meg álmaikból, mi az, amit megrendelnének a nagybetűs élettől. Az *Asztalízene* a sikeres harmincasok afféle osztálytalálkozója, ahol mindenki felsorolja, hogy mi minden történt vele az érettségi után. És tessék, megint egy privát motívum: János osztálytalálkozóra érkezik nem sokkal a halála előtt,

2019 kora nyarán, ide, Debrecenbe, telefonjában az utolsó képek között e találkozó fotói láthatóak.

Végigenni egy menüsört, azaz megkóstolni egymás tragédiáit, élethazugságait, miközben a White Box étteremben a képzeletbeli elit szertartásrendje szerint felidézük az éppen aktuális kulturális kódokat, de szinte minden csak egy falat finom étellel vagy minőségi borral élvezhető. A kirakatélet is itt, a White Boxban nyer értelmet, ebben az akváriumszerű térben, ahol a nagyhal megeszi a még nagyobb halat.

A Nagytemplom előtt volt egy rövid ideig használt, majd gyorsan befalazott aluljáró. Ezt Térey a *Jeremiás avagy Isten hidege* című misztériumában kiszabadította, és tovább építette, azaz megteremtette minden debreceni álmát, a metrót. Mindez a jövőben játszódik, de évszázados múltira van alapítva. Az Isten hidegét idéző cím ellenére a darab az augusztusi forróságban játszódik, tehát a hideget nem Celsiusban mérik, hanem valami másban. A dráma városszociológia és várostörténelem is, miközben mégis csak magát Jeremiást, az országgyűlési képviselőt ismerjük meg, és persze a vidéki Magyarországot is. Térey verseiben, prózájában számtalanszor tért vissza szülővárosába, a kalvinista Rómába, a Kéttalom utcai házhoz, identitása origójához. Számára mindig meghatározó az időjárás emberre gyakorolt hatása, *A Legkisebb Jégkorszakban* a fagy, a *Jeremiásban* a hőhullám, az *Asztalizenében* a vihar teszi próbára az embert, míg a verseiben számtalanszor idézi meg a gyönyörűséges őszt, a szeptembert, amikor született, amikor hazahozták a Boldogh-házba, ahonnan elindult egy kivételesen tehetséges és termékeny élet.

„Ez a föld gondolkodtat, levegője táplál”

KEREKASZTAL-BESZÉLGETÉS TÉREY JÁNOSRÓL BAZSÁNYI SÁNDOR, LANCZKOR GÁBOR, PAPP ANDRÁS,
POÓS ZOLTÁN ÉS FODOR PÉTER RÉSZVÉTELÉVEL*

Fodor Péter: A nemrégiben napvilágot látott *Szükséges fölösleg* című gyűjteményes kötet tanúsága szerint Térey Jánossal először 1993-ban készült hírlapi interjú. 23 éves volt akkor, a *Szétszóratás* és *A természetes arrogancia* költője, a beszélgetést a New York Kávéházban rögzítették, melynek akkoriban törzsvendége volt. Én 2005-ben a már beérkezett íróval készítettem levélinterjút az *Alföld* számára, személyes ismeretség nélkül, első találkozásunkra a közös szövegünk megjelenése után, annak apropóján került sor. Mai beszélgetőtársaim többségének jóval régebbi emlékei vannak közös barátunkról.

Poós Zoltán: Jánossal – közös legendáriumunk szerint – először a debreceni IPK-ban voltunk egy légtérben, még 1988 decemberében egy Sexepil-koncerten, de valójában már hónapokkal korábban, márciusban, a Budapest Sportcsarnokban elviekben

* A Térey Könyvünnepek keretében 2022. szeptember 14-én Debrecenben, a Déri Múzeumban elhangzott beszélgetés szerkesztett változata.